

איסור בהמה טמאה, איסור בשר אדם

כל מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסות גו' אותה תאכלו (יא, ג)

[א]

שאר בהמות טמאות

אין עונשין מן הדין

פירש"י, "אותה תאכלו", ולא בהמה טמאה. והלא באזהרה היא, אלא לעבור עליה בעשה ולא תעשה, ומקורו מתו"כ (פרשה ב פרק ג).

ועה"פ "מבשרם לא תאכלו" כתב רש"י "אין לי אלא אלו, פירוש שפן ארנבת וגמל וחזיר המפורשין בכתוב, שאר בהמה טמאה שאין לה שום סימן טהרה מנין, אמרת ק"ו ומה אלו שיש בהן מקצת סימני טהרה אסורות, שאר בהמה טמאה שאין לה שום סימני טהרה לא כ"ש.

ובמ"מ (מאכלות אסורות ב, א) נתעורר בזה, דהא קיי"ל דאין מזהירין מן הדין, וכמו שאמרו (מכות ה, ב) שא"א ללמוד איסור אחותו בת אביו ובת אמו בק"ו מבת אביו שאינה בת אמו ומבת אמו שאינה בת אביו, מטעם דאין עונשין מן הדין ואין מזהירין מן הדין, וה"נ מאי שנא.

סימן או סיבה

ונראה בזה, דהנה יש לחקור אם הסימני טהרה הויין סימנא וגילויא בעלמא על טהרה, דהיינו שבהמות אלו שיש להם סימני טהרה אלו הם שהתורה התירה, והבהמות שחסרים הסימנים גילתה לנו התורה שהם אסורים, או"ד שסימני טהרה הם הסיבה להיתר אכילה, דהיינו שהסיבה שמתיר בהמות אלו לאכילה הוא זה שהם מעלה גרה ומפריסי פרסה, והסיבה שהחסרים סימנים אלו אסורים הוא זה שאין להם הסימנים. ומעתה נראה, דאי הווי סיבה לטהרה אזי מסתברא לומר שבהמות שאין להן שום סימן, נהי שיש ללמדם בק"ו מאותן שיש להן סימן אחד, סוכ"ס הרי אינם ממש אותו חפצא ולעולם חשיבי חפצא אחרת, דבזה שחסר לבהמה ב' סימנים יתכן דהוי חפצא דאיסורא אחרת לגמרי, וכמו באחותו מאביו ואמו דא"א ללמוד מאחותו מאביו או מאמו, ולא אמרינן דהוי "בכלל מאתיים מנה" דהרי אחותו מאביו ואמו הוי ג"כ אחותו מאביו, וצ"ל כמו שמסביר הגרנ"ט בשיעוריו לב"ק דאחותו מאביו ואמו הוי ערוה אחרת מאחותו מאביו או מאמו לבד, וה"נ י"ל דבהמה שחסר ב' סימנים הוי חפצא דאיסור אחרת מבהמה שאינו חסר אלא סימן אחד. ולכן בלי ק"ו א"א ללמוד שאסור, וממילא אמרינן אין עונשין מן הדין.

אכן אי נימא שאינן אלא סימנא וגילויא על הטהרה או על הטומאה, אזי מסתבר שאיכא למילף שאר בהמות טמאות שאין להן שום סימן מאותן שיש להן סימן אחד, כי יש לנו גילוי שהבהמה הזו טמאה מזה שחסר לה סימן אחד, ומה שחסר לה עוד סימן לא מעלה ולא מוריד, דסוכ"ס מזה שחסר לה סימן אחד אני יודע שאין זה בהמה שהתירה התורה, ולא שייך בזה כלל דאין עונשין מן הדין.

כבר נאסר בלאו

והמ"מ תירץ, דכיון שכבר נאסרו שאר בהמות טמאות בלאו הבא מכלל עשה, כדדריש לעיל

מאותה תאכלו ולא בהמה טמאה, שוב אפשר ללאו שלהן לבא מדין ק"ו וכן תירץ ברא"ם הביאו בשפ"ח, לפום ריהטא דבריהם צריכים תלמוד דמה בכך שיש כאן איסור עשה.

ונראה דהדבר תלוי בעיקר הטעם שאין עונשין מן הדין, דהנה המהרש"א בסנהדרין (סד, ב) מסביר ע"פ מה שאמרו שם גבי מולך, אמר ר' אחא בריה דרבא העביר כל זרעו פטור שנאמר מזרעך ולא כל זרעך. והדבר לכאורה צ"ע אם על מקצת זרעו חייב על כל זרעו לא כ"ש, ובמהרש"א הביא מהסמ"ג (לאוין מ) שכתב שיש בזה טעם לתשובת המינים מפני שבמיתת ב"ד מתכפרין המומתין, וזה עשה עבירה גדולה שאין הקב"ה רוצה שיהא לו כפרה כו' ע"ש, וכתב המהרש"א שמזה נראה לתת טעם אהא דאמרינן בכל מקום אין עונשין מן הדין, אע"ג דק"ו מדה היא בתורה מ"מ אין לדון כן לענין עונש, דאימא זה שעשה עבירה החמורה מזו אינו מתכפר בעונש המפורש בקלה ממנה.

והרב בעל קרבן אהרן בקונטרס מדת אהרון (בתחילת פירושו לתו"כ) אמר בזה טעם אחר, דלהכי אין עונשין מן הדין, שמא ימצא פירכא על הק"ו.

והנה לפי דברי המהרש"א אין מובן לדברי המ"מ הנזכר, דמה לי שכבר יש בו איסור עשה, הרי סוכ"ס האיסור השני הוא יותר חמור ואולי משום חומרתו אין לו הכפרה. אבל לפי הקרבן אהרן יש מקום לומר דכיון שכבר איכא ביה איסור עשה, מסתברא למימר גם את הק"ו אף לענין לאו, ולא חיישינן שמא איכא פירכא על הק"ו, שאנחנו יודעים שבאמת התורה אסרה את בהמות אלו.

ועי' שם במשנ"ל שם שהקשה על המ"מ מדברי הרמב"ם עצמו בספר המצוות (ל"ת קעב), דיהיב טעם אחר אהא שלוקה על אכילת בהמה טמאה שאין לה שום סימני טהרה, אף שהוא נלמד מק"ו, משום דק"ו זה גילוי מלתא בעלמא הוא, דומיא דבתו מאנוסתו.

[ב]

בשר אדם

מחלקות רמב"ם ורמב"ן

כתב הרמב"ן בפירושו על התורה כאן, שהרמב"ם לומד מהפסוק "אותה תאכלו" דבשר אדם אסור בעשה, דדרשינן אותה תאכלו ולא בשר האדם, ויל"ע דהרמב"ם (פ"ב ממאכא"ס ה"ג) כתב, האדם, אע"פ שנאמר בו ויהי האדם לנפש חיה אינו בכלל מיני חיה בעלת פרסה לפיכך אינו בלא תעשה, והאוכל מבשר האדם או מחלבו בין מן החי בין מן המת אינו לוקה, אבל אסור הוא בעשה שהרי מנה הכתוב שבעת מיני חיה ואמר בהן זאת החיה אשר תאכלו, הא כל שהוא חוץ מהן לא תאכלו ולא הבא מכלל עשה עשה. הרי דהרמב"ם דריש לה מאשר תאכלו דפסוק ב, ואילו הרמב"ן נקט לה אפסוק ג דאותה תאכלו.

והרמב"ן מעיר עליו שלא מצינו שידרש כן לרבתינו, וכתב שאולי מקורו ממה ששנינו בתו"כ (ד, ד) יכול אף בשר מהלכי שתיים וחלב מהלכי שתיים היינו אדם יהיו בלא תעשה על אכילתו, ת"ל זה לא תאכלו, זה בלא תעשה על אכילתו, ואין בשר מהלכי שתיים וחלב מהלכי שתיים בלא תעשה על אכילתו, ודקדק מזה הרמב"ם שדוקא בלא תעשה אינו, אבל הוא בעשה ודרשו מן הכתוב אותה תאכלו.

אך הרמב"ן חלק על זה, שהרי בפירוש אמרו חכמים בכריתות בדם מהלכי שתיים וחלב מהלכי שתיים שאפילו מצות פרוש אין בו, ואילו היה בשרו אסור הא קי"ל כל היוצא מן הטמא טמא,

אלא ע"כ דבשר האדם מותר כמו חלב האדם ודמו. ומה שאמרו שאינן בלא תעשה על אכילתן, היינו לומר שלא נמנעו ממנו והן מותרין לגמרי.

וזהו נמי כוונת הראב"ד בהשגות שם, דכתב א"כ למה אמרו בכתובות (ס, א) בדמו שאפילו מצות פרוש אין בו, פ"י דהו"ל לאסור מטעם יוצא מן הטמא, אלא ע"כ כי היכי דחלבו ודמו מותר כך בשרו מותר.

וכן השיג שם הרמ"ך על הרמב"ם וז"ל, לא מצאתי בספרא ובספרי הדרשא הזאת, ובמס' כתובות פרק אע"פ מפורש בהדיא דאין חלב ודם מהלכי שתיים טמא אלא טהור, ומסיק ר' ששת אפילו מצות פרוש אין בו, וכל רבותי שוים בדבר זה דבשר האדם מותר, ואין לנו לחלק בין בשרו וחלבו ודמו. וכן כתב הר"א אברהם במס' כתובות דדבר שא"א הוא שיהא הבשר אסור והחלב והדם מותר.

מצות "פרוש"

ברשב"א בתשובה (ח"א שסד) מבואר ג"כ דבעיקר הדין סבר כהרמב"ן והראב"ד והרמ"ך דאין איסור בבשר האדם כמו בחלבו ודמו, אלא דמ"מ בסוף התשובה כתב דמיהו מסתברא דמצות פרוש מדרבנן אית ביה, כמו בחלב בשלא פירש מן האשה כדאמרו שם בכתובות. מיהו ברמב"ן ובראב"ד וברמ"ך משמע שאף מדרבנן שרי ואפילו מצות פרוש אין בו.

שיטת הי"א בריטב"א דאיכא לאו בבשר אדם

עיין בריטב"א (כתובות דף ס, א) שהביא שיטת י"א דבשר אדם אסור בלא תעשה מכח ק"ו מבהמה טמאה, ומה בהמה שהקלת במגעו החמרת בחלבה אדם שהחמרת במגעו אינו דין שתחמיר בחלבו, ואין הגמרא מביאה מיעוטא להיתרא אלא לדם וחלב, אבל בשר שכלפיו נמי שייך למיעבד הך ק"ו לעולם אסור, דאי לא"ה למה לי קרא להתיר דם וחלב, הרי קיי"ל היוצא מן הטהור טהור. והוסיף דגם בתו"כ מצאנו בנוסחאות דוקני דגריס אוציא חלב ודם ולא הזכיר בשר.

ושיטה זו מחמירה טפי מהרמב"ם, דהא הרמב"ם סובר שיש בבשר האדם רק איסור עשה, ואילו לשיטה זו איכא נמי לאו.

[ואגב, מתוך דברי הריטב"א בזה מתבאר, יישוב על קושיית הראשונים דלעיל על שיטת הרמב"ם, דהק' דאי הבשר אסור האיך מתירין החלב והדם, תיפו"ל מטעם יוצא מן הטמא טמא. ולהאמור מיושב, שהרי איכא בזה קרא מסויים להתיר].

אבר מה"ח

עוד הביא הריטב"א מרבו הרא"ה, שאף אי נימא שליכא בבשר אדם לאו דבהמה טמאה, א"נ עשה דאותה תאכלו, אפ"ה איכא ביה איסור אבר מן החי. דלא מצאנו שהתירה תורה מידי דנפש חיה בלי שחיטה חוץ מדגים וחגבים, וממילא בלי היתר שחיטה הרי הוא באיסור אבר מן החי.

וסברא זו מצאנו כבר להשואל בתשובת הרשב"א הנזכר, שטען דכיון דבשר אדם מותר ואפילו איסור עשה אין בו, הדין נותן שלא יותר אלא בשחיטה, ויהא איסור אבמה"ח ובשר מן החי ואיסור נבילה שכולן תלויין בשחיטה נוהג בהן, וכסברת רבנן דאמרי בחולין (דף קא, ב) אבר מן החי אינו נוהג אלא בטהורין, דדרשי (שם קב, א) כל שבשרו מותר אתה מצווה על אבריו

ואדרבה, לשיטת הרמב"ם והי"א בריטב"א שיש בכשר אדם איסור דאורייתא, הא אינן בכלל טהורין ואי אתה מצווה על אבריו.

והרשב"א השיבו, דאטו כללא הוא דכל שהוא מותר טעון שחיטה, והא איכא חגבים דשרו ואינן טעונין שחיטה, אף אני אביא את האדם שאע"פ שבשרו מותר, אינו טעון שחיטה ואי אתה מצווה על אבריו.

נמצינו למדין מן האמור חמישה שיטות בדין בשר האדם: שיטת הרמב"ן והראב"ד והרמ"ך דמותר לגמרי. שיטת הרשב"א דמעיקר הדין מותר ובכל זאת יש בו איסור דרבנן כדאשכחן בחלב כל שלא פירש. שיטת הריטב"א בשם רבו שיש כאן איסור אבמה"ח, וממילא גם איסור שאינו זבוח ואיסור נבילה לאחר מיתה. שיטת הרמב"ם שיש בו איסור עשה ד"אותה תאכלו" ולא בשר אדם. שיטת הי"א שבריטב"א שיש בו אף איסור לאו דילפינן אדם מבהמה טמאה בק"ו לאסור בשרו כי היכי שלמדוהו גבי חלבו ודמו, רק דבחלבו ודמו מיעטה רחמנא והתירתה, אבל הבשר אסור.

אכילת בשר אדם במצב של פיקו"נ

ודע שיש נ"מ בזה, ודוגמא אדם העומד במצב של פיקוח נפש והברירה בידו או לאכול בשר נבילה או בהמה טמאה שהוא בלאו, או בשר אדם, שאינו אלא באיסור עשה להרמב"ם, ולא ינך ראשונים שרי לגמרי, דלכאורה פשוט דעדיף טפי שיאכל מבשר האדם ולא מבשר הנבילה והבהמה טמאה שהוי בלאו. אבל להריטב"א דיש בזה איסור לאו אז הם שקולין.

אבל יש לדון בזה דהנה בב"ק (דף ס, ב) בבעיא דמהו שיציל אדם עצמו בממון חברו, ופשוט שאסור להציל עצמו בממון חברו חוץ ממלך שפורץ גדר, עי"ש, וברש"י שם משמע שבאמת אסור להציל עצמו בממון חברו אפילו במקום פיקו"נ. ובפרשת דרכים בדרך החיים תמה עליו הרי אין לך דבר שעומד בפני פיקו"נ כו'. אך בתוס' שם מבואר דעיקר האיבעיא הוה רק אי חייב לשלם כשהציל עצמו מפני פיקו"נ, או שרשאי להציל מפני פיקו"נ אף בחינם, ואהא פשוט שאסור להציל עצמו בממון חברו, פי' בחנם אלא צריך לשלם לו אח"כ. ומעתה י"ל שאפילו לשיטת התוס' שרשאי להציל עצמו בממון חברו, היינו רק כשיודע שיכול לשלם לו אח"כ בחזרה, אבל באופן שלא יוכל לשלם לו אח"כ אפשר שאינו רשאי להציל עצמו בממון חברו. ולפ"ז יש לעיין האידך רשאי לאכול בשר אדם אפילו במקום פיקו"נ הא לא גרע ממציל עצמו בממון חברו, דבשרו לא גרע משאר נכסיו וממונו, והרי בכה"ג יודע שלא יוכל לשלם לו חזרה והרי יש להסתפק אי רשאי להציל עצמו כה"ג בממון חברו.

ובספר בנין ציון (ח"א סי' קעא) דן בשאלה האם רשאי לעשות ניתוח שלאחר המות במקום פיקו"נ להציל חולה ע"י חילול המת או ע"י לקיחת אבריו. והעלה כהסברא הנ"ל שאין היתר לגזול חברו אפילו במקום פיקו"נ אלא כשיכול להשיב לו אח"כ, אבל בלא"ה אין לו היתר ע"ש. אך לכאורה דבריו תמוהים דכמו שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, ה"נ דוחה האיסור לקחת מחבירו בלי כוונה לשלם. וזה שנפשט בגמ' שחייב לשלם היינו שאין היתר פיקו"נ מתיר לו לקחת לכתחילה בלי לשלם. אבל אם אין לו אפשרות לשלם בוודאי מותר לקחת. עוד יש לדון עפ"י דברי הרדב"ז (פי"ח מהל' סנהדרין) שאין האדם בעלים על גופו, א"כ לדבריו אין זה נקרא גזילה, ודו"ק אבל שמעתי בשם הגריש"א זצ"ל שמי שנגנב לו כליה יכול לתבוע אותה בחזרה, וצ"ע מדברי הרדב"ז.